

9. Криміналістика: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 682 с.
10. Протидія економічній злочинності: моногр. / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк, І. М. Зарецька, Едвард Картер, Річард Ворнер. Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 568 с.
11. Балонь А. Б. Методика розслідування злочинів, вчинених з використанням службовою особою своїх повноважень: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 258 с.
12. Шепітько В. Ю. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К., Концерн Видавничий Дім Ін Юре, 2004. 728 с.

УДК 343.985:351.74

ВАЦЮК В. О.

ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ОТРУЙНИХ ЧИ СИЛЬНОДІЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

У статті з'ясовано, що під час розслідування незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих речовин виникає необхідність у залученні різних категорій, з метою використання їх пояснень і консультативної (технічної) допомоги при проведенні окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, фахового роз'яснення положень нормативно-правових актів, що визначають спеціальні правила поведінки з отруйними та сильнодіючими лікарськими засобами, ознайомлення з особливостями бухгалтерського обліку та складанням фінансової звітності у відповідній установі, підприємстві, організації, а також оцінювання змісту актів ревізії або іншої перевірки. Ще однією обов'язковою формою застосування спеціальних знань є залучення експерта для проведення судової експертизи, зокрема, експертизи матеріалів, речовин та виробів, судово-хімічної, фізико-хімічної; фармацевтичної; фармакологічної, судово-медичної. Розглянуто методику їх проведення, можливості, діагностичні та ідентифікаційні завдання й для кожного виду судової експертизи сформовано перелік орієнтовних питань експертам.

Ключові слова: лікарські засоби, незаконний обіг, досудове розслідування, слідчі (розшукові) дії, спеціальні знання, експертиза, експерт.

В статье установлено, что при расследовании незаконного оборота ядовитых или сильнодействующих веществ возникает необходимость в привлечении различных категорий с целью использования их объяснений и консультативной (технической) помощи при проведении отдельных следственных (розыскных) и других процессуальных действий, профессионального разъяснения. положений нормативно-правовых актов, определяющих специальные правила обращения с ядовитыми и сильнодействующими лекарственными средствами, ознакомление с особенностями бухгалтерского учета и составлением финансовой отчетности в соответствующем учреждении, предприятии, организации, а также оценивание содержания актов ревизии или иной проверки. Еще одной обязательной формой применения специальных знаний является привлечение эксперта на проведение судебной экспертизы, в частности, экспертизы материалов, веществ и изделий, судебно-химической, физико-химической; фармацевтической; фармакологической, судебно-ме-

дицинской. Рассмотрена методика их проведения, возможности, диагностические и идентификационные задачи и для каждого вида судебной экспертизы сформирован перечень ориентировочных вопросов экспертам.

Ключевые слова: лекарственные средства, незаконное обращение, досудебное расследование, следственные (розыскные) действия, специальные знания, экспертиза, эксперт.

The article clarifies that during the investigation of illicit trafficking in toxic or potent substances there is a need to involve different categories in order to use their explanations and advisory (technical) assistance in conducting individual investigative (search) and other procedural actions, professional clarification provisions of legal acts defining special rules for handling poisonous and potent drugs, acquaintance with the peculiarities of accounting and preparation of financial statements in the relevant institution, enterprise, organization, as well as assessing the content of audit or other inspections. Another mandatory form of application of special knowledge is the involvement of an expert for forensic examination, in particular, examination of materials, substances and products, forensic chemical, physicochemical; pharmaceutical; pharmacological, forensic. The method of their implementation, possibilities, diagnostic and identification tasks are considered and for each type of forensic examination the list of indicative questions to experts is formed.

Key words: medicines, illicit trafficking, pre-trial investigation, investigative (search) actions, special knowledge, expertise, expert.

Експертиза в кримінальному провадженні: призначається, коли для вирішення певних питань потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання; проводиться експертом – особою, досвідченою в певній спеціальній галузі (галузях) знань; має самостійний характер та особливу процесуальну форму оформлення результатів. Проведення експертизи включає в себе: залучення експерта; проведення експертних досліджень; підготовку висновку експертом з питань, які поставлені перед ним сторонами кримінального провадження, слідчим суддею чи судом. Зокрема, завдяки здобуткам науковців, станом на сьогодні, загальні питання призначення та проведення судових експертиз досить повно регламентується нормативно-правовими актами [1–5].

Проте, варто зауважити, що практика досудового розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, показує, що поруч із загальними правилами та прийомами, що поширюються на всі види судових експертиз, призначення та проведення експертиз у кримінальних провадженнях цієї категорії має свої особливості відповідно до характеру об'єктів та завдань дослідження, що в свою чергу додатково потребує деяких уточнень та розробки відповідних наукових рекомендацій.

Досудове розслідування незаконних діянь з отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами вимагає залучення експертів з різних галузей знань. У такому аспекті особливостями цієї категорії кримінальних проваджень є:

- а) самі отруйні та сильнодіючі лікарські засоби;
- б) специфічна дія таких лікарських засобів і сліди, що залишаються ними під час потрапляння до організму людини;
- в) процес їх виробництва (виготовлення), обладнання, що використовується в такому процесі;
- г) галузь використання та особливі правила їх зберігання, обліку, перевезення, відпуску тощо.

Основним завданням таких досліджень є класифікація або ідентифікація наданих лікарських засобів. Так, поява великої кількості нових хімічних речовин, і відповідно нових отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, розширення їх асортименту на території нашої країни, а також ввезення їх з інших держав викликають труднощі, пов'язані зі встановленням їх групової належності та, відповідно, визначенням законності тих чи інших дій з ними. Навіть якщо отруйний чи сильнодіючий лікарський засіб промислового виробництва, має упаковку, етикетку, маркування, не завжди за наявними даними (зокрема за назвою) можна визначити його належність до категорії отруйних чи сильнодіючих відповідно до нормативно-правових документів, що регламентують законний обіг таких речовин.

Крім того, до цих досліджень слід віднести виявлення отруйних та сильнодіючих лікарських засобів у різних рідинах, харчових продуктах, інших середовищах, а також мікрочастинок або мікрослідів зазначених речовин на тілі та одязі людини, предметах обстановки. Однак, вважаємо, що деякі дослідження в межах криміналістичної експертизи матеріалів речовин та виробів, зокрема експертизу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, складно віднести до криміналістичних [6, с. 162], оскільки методи, що використовуються в них по суті не є криміналістичними, вони відносяться до методів предметних судових наук (хімії, фізики, біології, медицини тощо) і ніяких змін у зв'язку з використанням їх у практиці проведення експертиз у кримінальних провадженнях не зазнали [7, с. 52]. Основна частина експертиз, які проводяться щодо речовин, пов'язана з визначенням, чи є надана на дослідження речовина отруйною чи сильнодіючою, тобто зі встановленням їх загальної родової (групової) належності [8, с. 34].

Таким чином, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів можуть бути призначені:

- судово-хімічна або фізико-хімічна;
- фармацевтична;
- фармакологічна;
- судово-біологічна;
- судово-медична;
- технологічна;
- судово-бухгалтерська експертизи.

Судово-хімічна, фізико-хімічна експертиза: призначається для встановлення вмісту досліджуваної речовини, родової (групової) належності отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, їх назви, виявленні їх у різних середовищах, а також слідів їх на предметах обстановки із використанням методів хімічного аналізу. У спеціальній літературі наука про хімічне дослідження речових доказів називається судовою хімією, а використання знань у галузі судової хімії для вирішення питань, що поставлені слідчим суддею, судом чи органами досудового розслідування – судово-хімічною експертизою [9, с. 70–72].

Хімічна експертиза повинна призначатися в кожному кримінальному провадженні при вилученні будь-яких речовин (порошок, рідина, тверда маса тощо), походження яких при візуальному огляді встановити неможливо, але є підстави вважати, що вони можуть бути отруйними чи сильнодіючими. Основними завданнями, що вирішуються при проведенні цього виду експертизи є:

- 1) виділення отруйної (сильнодіючої) речовини з яких-небудь рідин, сумішей, нашарувань таких речовин на яких-небудь об'єктах;
- 2) дослідження знайдених речовин з метою з'ясування їх хімічного складу;
- 3) встановлення належності вилученої речовини до конкретної групи отруйних чи сильнодіючих;
- 4) визначення ваги отруйної чи сильнодіючої речовини, яка знайдена в чистому вигляді або у складі сумішей;
- 5) порівняльне дослідження різних об'єктів (речовин, вилучених в різних місцях, у різних людей тощо) на належність одному виробнику, одній партії;
- 6) встановлення джерела походження, способу виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Об'єктами, що направляються на дослідження експерту, можуть бути:

- а) речовини невідомого походження, які, зокрема, можуть бути отруйними чи сильнодіючими;
- б) предмети, які були вилучені з огляду місця події, або під час проведення обшуку, на яких можуть бути залишені сліди отруйних чи сильнодіючих речовин (посуд, одяг, інші предмети підозрюваного, на яких ймовірно є мікрочастинки зазначених речовин; обладнання, яке можливо використовувалося для їх виготовлення та пакування тощо);
- в) проби (змиви тощо) речовин, які вилучено з місця проживання підозрюваного та інших місць можливого незаконного виготовлення, зберігання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Таким чином, факт виявлення зазначених засобів, їх мікрочастинок у місцях, де знаходився підозрюваний до його затримання, ідентифікація цих засобів, або мікрочастинок з тими, що було вилучено при затриманні, вже виключатимуть версії підозрюваного про те, що йому при затриманні підкинули такі речовини, або версію про те, що вилучена речовина чи засіб йому не належить тощо [10];

г) змиви з рук підозрюваного для встановлення факту вчинення будь-яких його дій з вилученими в нього отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами;

Крім того, хімічна експертиза може бути призначена й у випадках успішного проведення оперативної закупки отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів з використанням грошових купюр, що помічені спеціальною хімічною речовиною для виявлення та дослідження слідів такої речовини на грошових купюрах, змивах з пальців підозрюваного, його одязі та інших предметах (якими можуть бути гаманці, портмоне, внутрішні поверхні кишень одягу тощо) [11, с. 11].

На вирішення експерта-хіміка можуть виноситися такі питання:

- 1) чи є на досліджуваних предметах нашарування якої-небудь хімічної речовини?
- 2) чи однакові за своїм хімічним складом нашарування на грошових купюрах (вказати яких), що вилучено в підозрюваного, з речовиною на тампонах із змивами з рук підозрюваного та з представленим контрольним зразком спеціальної хімічної речовини (вказати його вид та назву)?

Подібні експертизи (по суті хімічні, фізико-хімічні) призначаються в 63 % кримінальних проваджень, а оскільки в переважній більшості розслідування здійснюють слідчі органів Національної поліції України, то їх проведення доручається експертам ДНДЕКЦ МВС України. Такі експертизи проводяться в межах експертизи матеріалів, речовин та виробів [12, с. 177] відповідними відділеннями (групами) у складі НДЕКЦ МВС України в областях [13], до того ж дослідження, наприклад, сильнодіючих лікарських засобів, разом з дослідженнями інших матеріалів, речовин та виробів (фарб, полімерних матеріалів, паперу, тканин, волокон, скла, кераміки, металів тощо) віднесено до фізико-хімічних досліджень.

Фармацевтична та фармакологічна експертиза. Фармація ж складає систему наукових знань на основі практичної діяльності, яка спрямована на видобуток, виготовлення, стандартизацію, дослідження, зберігання та відпуск лікарських засобів, до якої відносяться:

- а) рецептура (лікарська) – про правила виписування рецептів;
- б) фармацевтична хімія – про фізичні та хімічні властивості лікарських засобів, умови їх зберігання, а також методи дослідження якісного та кількісного складу;
- в) технологія лікарських засобів (фармацевтична рецептура) про виготовлення їх у заводських (промислових) умовах за затвердженою нормативно-технічною документацією та в аптечних умовах за індивідуальними прописами [14, с. 26; 15, с. 43].

Тому, у віданні фармації можна виділити дві сфери діяльності, знання яких може бути використане при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів:

- 1) про самі лікарські засоби, їх склад, виробництво (технології, виробників) тощо.
- 2) про правила виписування рецептів, а також правила виготовлення, зберігання, відпуску лікарських форм.

Таким чином, *фармацевтична експертиза* може бути призначена для дослідження речовин за наявності у них ознак, за якими можна припустити, що вони є отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами (при вилученні їх у упаковці, за маркуванням, яке є на ній тощо), а також при виявленні та вилученні лікарських засобів різних форм (таблетки, драже, капсули, ампули тощо) без пізнавальних позначень [16].

На вирішення фармацевтичної експертизи можуть бути поставлені наступні запитання:

- 1) чи є дана речовина лікарським засобом, якщо так, то яке його найменування, який його склад, назва (хімічна формула) діючих речовин?
- 2) чи є даний лікарський засіб отруйним чи сильнодіючим?
- 3) чи містить дана суміш отруйну чи сильнодіючу речовину, якщо так, то яку і в якій кількості?
- 4) чи відповідає склад лікарського засобу написам на упаковці?
- 5) за заводською, аптечною технологією чи кустарним способом виготовлено представлену речовину?
- 6) чи виготовлені надані на дослідження лікарські засоби одним виробником, чи належать вони одній партії?

При встановленні обставин порушення правил поводження з отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами на вирішення експертизи можуть бути поставлені питання:

- 1) який порядок відпуску представленого на дослідження лікарського засобу, чи може він відпускатися без рецепту, у яких формах і в якій кількості?

2) чи відповідають умови виготовлення (зберігання, відпуску) отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів в аптеці, лікарні тощо вимогам чинних нормативно-правових актів?

3) чи є порушення правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, якщо так, то яких і в чому вони проявились?

3) хто в аптеці, лікарні тощо згідно з чинними нормативно-правовими актами (і якими) є відповідальним за дотримання правил виробництва виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів? Якими документами це регламентовано?

У свою чергу, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень корисливо-насильницького характеру, з використанням отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів як способу приведення потерпілого у безпорадний стан, може бути призначено *фармакологічну експертизу*, зокрема, на вирішення якої виносяться такі питання:

1) чи міг бути викликаний стан потерпілого дією зазначеного лікарського засобу, зокрема в кількості, вказаній підозрюваним (свідками) тощо?

2) якою дозою лікарського засобу (зазначається якого) потерпілий міг бути приведений у безпорадний стан?

3) який період дії зазначеного лікарського засобу на організм потерпілого, чи могли вплинути на його тривалість які-небудь зовнішні чинники (стан здоров'я потерпілого, спожиті спиртні напої чи інші лікарські засоби тощо)? Відповідь на це питання необхідна для встановлення часу вживання потерпілим отруйного (сильнодіючого) лікарського засобу.

Крім того, фармаколог може бути залучений для дослідження речовин, що можуть бути отруйними чи сильнодіючими, якщо в ході судово-хімічної експертизи неможливо визначити природу цієї речовини або речовину знайдено в малих кількостях, не достатніх для проведення судово-хімічної експертизи, або коли є сумнів у правильності висновків судово-хімічної експертизи. Такі дослідження можуть проводитись як у межах судово-медичної експертизи (у відділеннях токсикології) [17], так і окремо.

Проведення фармакологічної експертизи може бути доручено експертам науково-дослідних установ, що знаються на лабораторній та функціональній діагностиці, особливостях фармакокінетики та побічних ефектах лікарських препаратів, інших питаннях, що стосуються їх призначення та особливостей дії на організм людини. Додатково експерту для ознайомлення з обставинами вчинення кримінального правопорушення необхідно надати: протоколи допитів потерпілого, свідків, підозрюваного, про обставини, пов'язані з можливим вживанням потерпілим зазначених отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також медичну документацію (амбулаторну карту, історію хвороби при отриманні медичної допомоги після вживання таких лікарських засобів, акти медичного огляду).

Судово-біологічна експертиза. Необхідно приділити увагу особливостям об'єктів, які можуть бути направлені на біологічну експертизу, та питаннях, що вирішуються експертами-біологами в кримінальних провадженнях про незаконні діяння з отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами. Об'єктами біологічної експертизи можуть бути:

а) рослини, що відносяться до отруйних чи сильнодіючих (або їх частини: листя, стебла, корені, плоди, насіння тощо), а також речовини тваринного походження, які візуально визначаються як біологічні об'єкти, або сполуки рослинного чи тваринного походження, здатні при потрапленні в організм людини спричинити захворювання або смерть. Метою дослідження таких речовин є встановлення їх належності до конкретного роду (виду) отруйних чи сильнодіючих речовин, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів;

б) сліди, мікрочастинки отруйних чи сильнодіючих речовин рослинного або тваринного походження, біохімічні, мікробіологічні, біологічні препарати, що знайдено на одязі, тілі, у приміщенні (вдома, на дачі, в гаражі тощо) підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення із зазначеними речовинами (наприклад, виготовлення таких речовин шляхом вирощування, збирання, висушування отруйних рослин тощо).

Технологічна експертиза. З'ясування обставин виробництва, виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, чи то незаконні дії без спеціального дозволу або ж порушення правил їх виробництва, виготовлення, вимагає залучення фахівців, досвідчених у технології цих процесів. На вирішення технологічної експертизи можуть бути винесені такі запитання:

1) чи дотримані технологічні вимоги (регламент) при виготовленні зазначеної партії отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів?

2) чи відповідає кількість і склад витраченої сировини кількості продукції, яку вироблено за вказаний період часу, щодо вказаної партії продукції?

3) який проміжок часу потрібен для виробництва, виготовлення, вказаного обсягу продукції з використанням наявних ресурсів (обладнання, сировини, працівників тощо)?

Крім того, у разі вилучення предметів, які схожі на інструменти та обладнання, що можуть використовуватися для виробництва, виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів перед експертами можна поставити такі запитання:

1) чи є представлені предмети обладнанням, що призначено для виробництва, виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів?

2) чи виготовлені вони (предмети) промисловим способом?

3) у якій галузі промисловості використовується таке обладнання?

4) для виробництва, виготовлення яких речовин та засобів може використовуватися надане на дослідження обладнання, та на якому етапі технологічного процесу?

5) чи використовувалося надане обладнання для виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів?

Завершуючи, варто зазначити, що під час досудового розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів можуть також проводитися:

– *почеркознавча експертиза* для дослідження текстів записок, які, як правило, вилучаються у підозрюваних, а також інших рукописів, що мають відношення до кримінального правопорушення, яке розслідується;

– *технічна експертиза документів* для дослідження на предмет встановлення ознак підробки як бланків документів, так і внесення будь-яких змін у зміст документів (рецептів на придбання отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, документів первинного обліку на підприємствах, в установах, що задіяні в законному обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів тощо);

– *дактилоскопічна експертиза* з метою дослідження слідів пальців рук, які можуть бути знайдені на упаковках, посуді та інших предметах, яких могли торкатися підозрювані;

– *фоноскопична експертиза* з дослідження магнітофонних записів телефонних переговорів збувальників отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів з покупцями чи між собою учасників організованої групи, або аудіозаписів, здійснених при оперативній закупці, з метою встановлення дослівного змісту розмов та ідентифікації особи.

Проте, такі експертизи призначаються за необхідності та проводяться за загальними правилами і яких-небудь особливостей у кримінальних провадженнях саме цієї категорії не мають.

Отже, відсутність розроблених рекомендацій з проведення та використання результатів судових експертиз при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів призводить до того, що можливості цих експертиз на практиці використовуються не повною мірою або не використовуються взагалі. Зокрема, при вивченні матеріалів кримінальних проваджень було виявлено лише декілька випадків призначення фармацевтичної, технологічної, судово-бухгалтерської експертиз. До того ж це підтверджується й результатами опитування слідчих органів досудового розслідування. А це зрештою позначається на якості досудового слідства та ігноруванні правоохоронними органами деяких кримінальних правопорушень: адже набагато легше не починати досудове розслідування взагалі, ніж починати та мати надалі труднощі з доказуванням, зокрема з призначенням і проведенням судових експертиз.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз, та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

3. Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ: постанова КМУ від 20 червня 2000 р. № 988 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text>.

4. Правила проведення судово-медичних експертиз (досліджень), у відділеннях судово-медичної імунології бюро судово-медичної експертизи: наказ МОЗ України від 17 січня 1995 р. № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text>.

5. Положення про Експертну службу МВС України: наказ МВС України від 03.11.2015 р. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text>.
6. Митричев В. С. К вопросу о содержании и видах судебной идентификации. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1973. Вып. 10. С. 157-164.
7. Експертизи у судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 386 с.
8. Гончаренко В. И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (методологические вопросы). К.: Выща школа, 1980. 160 с.
9. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ / за ред. П. В. Коляди. Київ: ГСУ МВС України, 2002. 544 с.
10. Шаповалова В. О., Шаповалов В. В., Михайлов В. С., Кравчина Т. С. Лікарські засоби як об'єкти дослідження судової хіміко-фармацевтичної експертизи. *Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы* : сб. науч.-практ. материалов. Харьков: Право, 1998. С. 156-158
11. Шаповалов В. В. Розробка науково-практичних основ в організації та проведенні судової хіміко-фармацевтичної експертизи лікарських засобів : автореф. дис. ... канд. фарм. н. Харків, 1997. 24 с.
12. Красюк І. П. Становлення і розвиток криміналістичних досліджень матеріалів, речовин та виробів в експертній службі МВС України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2004. № 2. С. 170-179.
13. Положення про Експертну службу МВС України : наказ МВС України від 03 листоп. 2015 р № 1343. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text>.
14. Синев Д. Н. Технология и анализ лекарств: Руководство для фармацевтов. Л.: Медицина, 1989. 368 с.
15. Фармакология / под ред. И. Г. Арестова. Ростов-н/Д: Феникс, 2001. 320 с.
16. Шаповалова В. О., Шаповалов В. В., Михайлов В. С., Васіна Ю. В. Фармацевтичний аналіз сильнодіючого лікарського засобу на основі пропранололу та ацетилсаліцилової кислоти. *Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы* : сб. науч.-практ. материалов. Харьков: Право, 1998. С. 150–152.
17. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: наказ МОЗ України від 17.01.1995 року № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>.

УДК 343

ГОЛИШЕВА У. І.

**ПЕДАГОГ, ПСИХОЛОГ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ:
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ
ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ**

У статті розглядаються проблеми правової регламентації процесуального статусу педагога, психолога та їх участі у слідчих (розшукових) діях. Автор вважає, що педагог, психолог є самостійними учасниками процесу, і пропонує внести до Кримінального процесуального кодексу України зміни, які допоможуть уточнити їхній статус і роль у процесі за участю неповнолітнього.

Ключові слова: педагог, психолог, слідчі (розшукові) дії за участю неповнолітнього.